

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

A TUDOMÁNYOS KUTATÁS ETIKAI KÓDEXE

Jóváhagyta a Szenátus 2569/2021.11.26. számú határozatával.

2021

I. BEVEZETŐ

Az egyetem tanszékein, kutatóközpontjaiban, valamint a belső és nemzetközi pályázatok lebonyolítása során végzett tudományos kutatás az oktatók szakmai tevékenységének szerves részét képezi. A kutatás előkészítése és véghezvitele – a legmagasabb etikai elvek, erkölcsi normák, illetve a legjobb gyakorlatok szerint – az intézmény alapvető elvárása az akadémiai közösség tagjaival szemben.

Jelen kódex a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen zajló tudományos kutatás etikai elveit, erkölcsi alapértékeit és szempontrendszerét rögzíti, a hatályos hazai és nemzetközi jogszabályokkal, az egyetem Chartájával, az intézmény Etikai Kódexével, valamint egyéb, a kutatással és a tudományos eredmények terjesztésével kapcsolatos belső szabályzatokkal összhangban.

A tudományos kutatási tevékenység formái a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen belül a következők:

- *alapkutatás* – új tudományos ismeretek megszerzésére, új hipotézisek, elméleti és fogalmi modellek megalkotására és ellenőrzésére irányuló szellemi és gyakorlati tevékenység;
- *alkalmazott kutatás* – új tudományos ismeretek gyakorlati hasznosíthatóságának feltárása, új termékek, technológiák, szolgáltatások stb. létrehozása és/vagy tökéletesítése;
- *technológiai fejlesztés* – új megvalósítások a műszaki- és rendszerfejlesztés, valamint a technológiatranszfer területén;
- *innováció* – a kutatási-fejlesztési eredmények felhasználása és továbbfejlesztése különböző gazdasági, társadalmi és ökológiai területeken;
- *az eredmények ismertté tétele és terjesztése* – információátadás, tudományos együttműködés és tudományos publikációk.

A kutatásban a megfelelő erkölcsi magatartás normái az alábbiakra vonatkoznak:

- (1) a hazai és nemzetközi jogszabályok betartása;
- (2) a legjobb gyakorlatok alapelveinek és értékeinek elfogadása és követése;
- (3) szakmai felelősségvállalás a teljes kutatási folyamat során;
- (4) a tudományos adatok megfelelő és biztonságos kezelése, valamint védelmének biztosítása;
- (5) a kutatási eredmények közzétételének és terjesztésének etikája, beleértve a kutatói felelősséget azok szélesebb társadalmi-gazdasági kihatásait illetően.

A jelen kódexben megfogalmazott elvek kötelező érvényűek az egyetem valamennyi főállású oktatójára, az egyetemen belül meghatározott idejű munkaszerződéssel foglalkoztatott valamennyi kutató munkatársra, az Egyetemi Kutatási Programban részt vevő kutatócsoportok valamennyi belső és külső tagjára, a műszaki és adminisztratív személyzet valamennyi tagjára, valamint az egyetem összes kutatási projekteiben részt vevő hallgatójára nézve.

II. JOGI KERET

Az egyetemen zajló kutatási tevékenység a hazai kutatásfejlesztésben és felsőoktatásban hatályos törvényekkel és rendeletekkel, a Románia által aláírt nemzetközi szerződésekkel, az egyetemes emberi jogokkal, valamint az egyetemi oktatói és kutatói felelősség gyakorlásának követelményeit szabályozó rendelkezésekkel összhangban történik. Jelen kódex az alábbi hazai európai és nemzetközi jogalkotási dokumentumok és szabályozások alapján készült:

- az 1/2011. sz. Nemzeti Oktatási Törvény, az utólagos módosításokkal és kiegészítésekkel;
https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018.pdf
- a 319/2003. sz. Törvény a kutatási és fejlesztési személyzet jogállásáról, az utólagos módosításokkal és kiegészítésekkel;
http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=49472
- a 206/2004. sz. Törvény a tudományos kutatás, a technológiai fejlesztés és az innováció terén tanúsított megfelelő magatartásról, az utólagos módosításokkal és kiegészítésekkel;
https://www.umfst.ro/fileadmin/legislatie/Legea_206-2004_buna_counduita_cercetare.pdf
- Declaration of Helsinki for Ethical Principles for Medical Research involving Human Subjects;
<https://www.wma.net/what-we-do/medical-ethics/declaration-of-helsinki/>
- Nagoya Protocol on access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefit from their utilization to the Convention on Biological Diversity, 2011);
<https://www.cbd.int/abs/text/>
- a 43/2014. sz. Törvény a tudományos célokra használt állatok védelméről;
<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/157944>
- The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised Edition, 2017;
<https://allea.org/code-of-conduct/>
- az emberi jogok és emberi méltóság védelméről szóló 1997. április 4-i Európai Egyezmény; Az emberi jogokról és a biomedicináról; <https://www.medlegtm.ro/CONVENTIE%20Oviedo.pdf>
- az Európai Parlament és az Európai Tanács 2016. április 27-i 2016/679. rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelésével kapcsolatos védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet); <https://tinyurl.com/2avxe3ke>
- a 2018. július 18-i 190. sz. Törvény az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i 2016/679. rendeletének alkalmazásáról (a természetes személyeknek a személyes adatok kezelésével kapcsolatos védelméről és az ilyen jellegű adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről – általános adatvédelmi rendelet); <https://www.dataprotection.ro/servlet/ViewDocument?id=1520>

- a 2001. november 21-i 677. sz. Törvény az egyéni személyes adatok feldolgozásával kapcsolatos védelméről és az ilyen jellegű adatok szabad áramlásáról
<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/32733>
- az 52/2012. sz. határozat a videókamerás megfigyelés alkalmazásával gyűjtött személyes adatok kezeléséről, az utólagos módosításokkal és kiegészítésekkel;
<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/138714>
- az Európa Tanács 1990. április 23-i 1990/219/EGK irányelve a géntechnológiával módosított mikroorganizmusok zárt rendszerben történő felhasználásáról, az utólagos módosításokkal és kiegészítésekkel <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A31998L0081>
- az Európai Parlament és a Tanács 2001. március 12-i 2001/18/EK irányelve a géntechnológiával módosított szervezetek környezetbe történő szándékos kibocsátásáról és a 90/220/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, az utólagos módosításokkal és kiegészítésekkel;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:32001L0018>
- az 1986. március 18-án Strasbourgi Európai Egyezmény a kísérleti és egyéb tudományos célokra felhasznált gerinces állatok védelméről;
<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/74187>
- a Románia által 2006. február 15-én aláírt, a kísérleti és egyéb tudományos célokra felhasznált gerinces állatok védelméről szóló, 1986. március 18-án Strasbourgan aláírt Európai Egyezmény, valamint a kísérleti és egyéb tudományos célokra felhasznált gerinces állatok védelméről szóló, 1998. június 22-én Strasbourgan aláírt Európai Egyezmény jóváhagyásáról szóló 305/2006 sz. Törvény;
<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74186>
- az Európai Parlament és a Tanács 2010. szeptember 22-i 2010/63/EU irányelve a tudományos célokra felhasznált állatok védelméről; <https://tinyurl.com/5ahbxryx>
- A 160/1998 sz. Törvény az állatorvosi szakma gyakorlásáról, az utólagos módosításokkal és kiegészítésekkel; <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/61827>
- az Állategészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Hatóság (Autoritatea Națională Sanitară Veterinară și pentru Siguranța Alimentelor – ANSVSA) 2017-es évi útmutatója az állatok tudományos célú felhasználását célzó projektek állategészségügyi jóváhagyásáról.
<https://tinyurl.com/yvyxrzkz>

III. A TUDOMÁNYOS KUTATÁS ALAPELVEI ÉS ÉRTÉKEI

Jelen kódex – az említett törvényekkel, jogi szabályozásokkal és egyezményekkel összhangban – az alábbi alapelveken és értékeken nyugszik:

- *A tudományos kutatás szabadsága* az akadémiai közösség tagjainak azon jogára utal, hogy szakmai tevékenységük során tudományos meggyőződésüket nyíltan kifejezzék, az egyetem

infrastruktúráját és erőforrásait kutatási célokra felhasználják, kutatási projekteket kezdeményezzenek és folytassanak, az intézmény képviselőjében belső, nemzeti és nemzetközi projektpályázatokon vegyenek részt, valamint egyéni vagy csoportos kutatásaik eredményeit bemutassák és publikálják, feltüntetve a Sapiientia EMTE-hez való intézményi hovatartozásukat.

- *A szakmai kompetencia és a versenyszellem* alapvető értékek, amelyek a magas szintű képzettségen, a szakmai érdemeken, valamint a tudományban elért kiemelkedő eredményeken alapulnak. A Sapiientia EMTE támogatja és jutalmazza a szakmai hatékonyságot, a minőséget, valamint a tudományos kiválóságot.
- *Az akadémiai közösség tagjainak integritása* alapul szolgál olyan összeférhetlenségek elkerülésére, amelyek befolyásolhatják az egyetem oktatóinak státuszából eredő kötelezettségek teljesítéséhez szükséges függetlenséget és pártatlanságot, tekintettel a tudományos kutatással kapcsolatos feladatokra, amelyeket az intézménnyel kötött munkaszerződés rögzít.
- A kutatás *hitelessége* és a *megbízhatóság* alapvető értékek: ezeknek a kutatási folyamat során végig nyilvánvalónak kell lenniük: a tervezéstől kezdve az anyaggyűjtés, az adatelemzés és az adatkezelés során alkalmazott módszereken át, a rendelkezésre álló erőforrások és infrastruktúra felhasználásán keresztül az elnyert tudományos eredmények közzétételéig.
- *Az őszinteség* a kutatási folyamat lebonyolításának, valamint a kutatási eredmények közzétételének átlátható, korrekt, teljes körű és elfogulatlan megvalósítására vonatkozik.
- *A kollegialitás* azt jelenti, hogy a kutatócsoportok valamennyi tagjának és partnereinek közösen kell megállapodniuk a kutatási célokat, az együttműködők szellemi tulajdonának védelmét, az esetleges összeférhetlenségek kezelésére szolgáló eljárásokat, valamint az eredmények közzétételére vonatkozó elveket és szabályokat illetően.
- A tudományos kutatásban a *felelősség* kiemelt fontosságú, ami tudatos és felelősségteljes hozzáállást jelent a kutatás teljes futamideje alatt az előkészítés, a lebonyolítás, a felügyelet, az adatkezelés, valamint az eredmények közzététele és terjesztése során egyaránt.
- *Az emberi méltóság elsőbbsége* arra az elvre utal, mely szerint az emberi alanyokat érintő kutatásokban az emberi méltóság, valamint a személyek érdekei és jóléte elsőbbséget élveznek a tudományos érdekekkel szemben.

Ilyen vizsgálatok esetén a kutatók kötelesek tájékoztatni a résztvevőket a kutatás céljáról, a kutatáshoz írásbeli beleegyezésüket kérni, és figyelembe venni az egyéneknek azon jogát, hogy az őket közvetlenül érintő döntésekben részt vegyenek, beleértve a kutatási eredményeknek a részükről való erkölcsi elfogadhatóságát is.

Amennyiben egy kutatásban kiskorúak vesznek részt, a vizsgálat csak azt követően kezdhető el, hogy a kiskorú szülei/törvényes gyámjai írásbeli beleegyezésüket adták a részvételhez.

Az emberi alanyokat érintő kísérleti jellegű kutatásokat csak az egyetem Bioetikai Bizottságának¹ előzetes jóváhagyásával lehet elkezdni, lebonyolításuk folyamán pedig szigorúan be kell tartani a hatályos jogszabályokat.

Ilyen kutatások esetén különös figyelmet kell fordítani a titoktartási kötelezettség betartására az adatgyűjtés, a feldolgozás és az eredmények publikálása során egyaránt.

- *A kulturális, nyelvi és vallási értékek sokféleségének és pluralitásának tiszteletben tartása.* Az egyetem keretében, illetve a Sapientia EMTE oktatói által végzett kutatásokat a hátrányos megkülönböztetés és megbélyegzés tilalmának elve alapján minden személy vagy csoport egyetemes emberi jogainak tiszteletben tartásával kell elvégezni, függetlenül biológiai, társadalmi sajátosságaitól vagy politikai meggyőződésétől.
- *Az állatok kutatásban való felhasználásának indokoltsága.* Állatkísérleti projektekhez is a Bioetikai Bizottság előzetes jóváhagyása szükséges.² Az ilyen tárgyú kutatások etikai alapját az állatok védelmének elve képezi, ami a szenvedés minimalizálására, a felhasznált állatlétszám csökkentésére, illetve – lehetőség szerint – más kísérleti modellekkel való helyettesítésére vonatkozik.
- Az állatok kísérleti célú felhasználásával végzett tudományos projektek lebonyolítása feltételezi törvényes engedéllyel rendelkező szakemberek bevonását a kutatásba, illetve a hatályos jogszabályok szigorú betartást.
- *A természeti környezet és a biodiverzitás védelme.* Az egyetem nem támogatja a toxikus berendezéseket vagy vegyi anyagokat alkalmazó kutatásokat. Következésképpen: ha ilyen projektekre kerül sor, azok célját és rendeltetését a kutatási tervben részletesen meg kell indokolni, a kutatás megkezdéséhez pedig szükséges a Bioetikai Bizottság jóváhagyása, valamint az összes törvényes engedély beszerzése, beleértve a hulladékok ártalmatlanítására és elhelyezésére vonatkozó engedélyeket is.

IV. ETIKÁTLAN MAGATARTÁS A KUTATÁSBAN. A HELYES MAGATARTÁS SZABÁLYAINAK MEGSZEGÉSE

A kutatásban tanúsított etikátlan magatartás az adatok és/vagy eredmények előállítását célzó szándék vagy tényleges tett, illetve azok meghamisítása, plágium vagy csalás a kutatás bármely szakaszában, valamint a kutatók részvétele olyan tevékenységben, amely a helyes kutatási magatartás szabályaitól eltér. Ez utóbbi arra utal, hogy a kutatók olyan vállalásokat tesznek, amelyek indokolatlan kockázatot jelentenek emberekre, állatokra vagy a környezetre nézve, eltérve a tudományos kutatás etikai szabályaitól és alapelveitől.

¹ Jóváhagyási igénylőlap – 1. melléklet. Határozat és jóváhagyás – 5., 6. melléklet.

² Jóváhagyási igénylőlap – 2, 3. melléklet. Határozat és jóváhagyás – 5., 6. melléklet.

Az etikátlan magatartások körébe tartozik továbbá a használt/rendelkezésre bocsátott infrastruktúra jogosulatlan, rossz szándékú vagy gondatlan használata, más kutatók, más intézmények szellemi/anyagi tulajdonának kiszivárogtatása, megsemmisítése vagy hiteltelenítése. Ez független attól, hogy folyamatban lévő kutatás egy részéről vagy végleges eredményéről van szó, legyen az berendezés, jegyzet, adat, vázlatrajz, informatikai hardver vagy szoftver, vagy bármilyen kutatási eszköz vagy anyag.

A nem megfelelő kutatói magatartást illetően a három legsúlyosabbnak tartott etikai vétség az úgynevezett FFP (*fabrication, falsification and plagiarism* – koholmány, hamisítás, plágium), tekintve, hogy ezek nem megfelelően tüntetik fel a kutatás adatait, eredményeit, illetve a publikációk szerzőjét/szerzőit.

Mindezzel együtt a korrekt kutatási gyakorlatnak számos olyan más megszegési módja is van, amelyek a kutatási folyamat integritását sértik. Ezek elfogadhatatlanok az egyetem számára, és az intézményen belül szankcionálni kell, ugyanakkor – támogató és segítő kutatási környezet kialakításával és fejlesztésével – erőfeszítéseket kell tenni ezek megelőzésére, visszaszorítására és megszüntetésére.

A korrekt kutatói magatartással ellentétes, elfogadhatatlan gyakorlatok/visszaélések, beleértve a tudományos publikálás etikai elveit is, a következők:

- (1) a szerzőségi adatok megváltoztatása, manipulálása, illetve más kutatók szerepének befeketítése;
- (2) saját korábbi publikációk érdemi részeinek újraszerkesztése, beleértve a fordításokat is, az eredeti forrás idézése nélkül („önplágium”);
- (3) szelektív idézések a saját eredmények javítása céljából;
- (4) kutatási adatok elhallgatása, visszatartása vagy eltúlzása az eredmények manipulálása érdekében;
- (5) annak lehetővé tétele, hogy a finanszírozók/szponzorok a kutatási folyamat függetlenségét veszélyeztessék, vagy beavatkozzanak az eredmények közlésébe, ami elfogultságot eredményez, vagy azt elősegíti;
- (6) a publikációk szakirodalmi jegyzékének szükségtelen és indokolatlan bővítése a kutatási eredmények nem megfelelő, túl sematikus vagy tömör bemutatásának ellensúlyozására;
- (7) egy kutató rosszindulatú megvádolása etikátlan magatartással;
- (8) hatalommal való visszaélés az alábbiak érdekében: (1) a beosztottak által koordinált projektekből származó fizetés, díjazás vagy egyéb előnyök megszerzése; (2) a beosztottak publikációinak szerzőjeként vagy társszerzőjeként a saját név feltüntetése; (3) saját elmélet, koncepció vagy eredmény indokolatlan ráerőltetése a beosztottakra;
- (9) a kutatási eredmények manipulatív bemutatása bármilyen formában, szóban vagy írásban;

- (10) a kutatási eredmények jelentőségének és gyakorlati alkalmazhatóságának eltúlzása, saját célok érdekében;
- (11) más kutatók munkájának akadályozása a saját tudományos előmenetel előmozdítása érdekében;
- (12) a kutatási integritás kollégák vagy más kutatók általi megsértésének figyelmen kívül hagyása, az etikátlan magatartásra adott nem megfelelő válaszok vagy az etikai normák megsértésének eltussolása;
- (13) „Predator” folyóiratok létrehozása vagy támogatása, amelyek aláássák a kutatás és a publikálás etikai normáit;
- (14) más kutatók vagy hasonló kutatások eredményeinek rossz szándékkal történő félreértelmezése;
- (15) az összeférhetetlenség felfedésének elmulasztása egy kutatásban vagy a szakmai véleményezés során;
- (16) hamis adatok feltüntetése a finanszírozásra benyújtott pályázati anyagokban vagy támogatási kérelmekben;
- (17) kutatási pénzeszegek eltulajdonítása saját célokra;
- (18) a kutatási támogatások, projektek feltételeinek, a szerződésekben rögzített kötelezettségek be nem tartása;
- (19) a projekt megkezdése előtt a kutatócsoport téves vagy elmulasztott tájékoztatása a következőkről: bérek, felelősség, társszerzőség, a kutatási eredményekre vonatkozó jogok és a finanszírozási források;
- (20) a kutatás bármely szakaszában az életkor, az etnikai hovatartozás, a nem, a társadalmi származás, a vallási irányultság vagy a diszkrimináció egyéb formái alapján történő hátrányos megkülönböztetés;
- (21) egy tudományos publikáció szerzőinek kötelezése arra, hogy szerzőként olyan személyeket tüntessenek fel, akik nem vettek részt annak megvalósításában és kidolgozásában;
- (22) a hallgatók, mesterszakos hallgatók/doktorjelöltek kutatási munkájának felhasználása a témavezető személyes hasznára;
- (23) a titoktartás megsértése a kutatási folyamat, a publikációk értékelése során, az ötletek eltulajdonítása, illetve a szerző hírnevének befeketítése személyes érdekből vagy rosszindulatból;
- (24) az egyetem vagy az akadémiai közösség becsmérése a tudományos tevékenység kapcsán.

A mérnöki és technológiai kutatás sajátos etikai kérdéseket vethet fel, amelyek a környezetre, az egészségre és a biztonságra gyakorolt hatásukkal (EHS hatások) kapcsolatosak.

Ilyen személyes és társadalmi biztonsági kockázatokkal járó kérdések:

– *a vegyészmérnöki tudományok területén*: a vegyi anyagok előállítása során keletkező mérgező melléktermékek, problémák az új vegyi anyagoknak való kitettség hosszú távú hatásainak megállapításában, ezek környezeti és biztonsági következményei stb.;

– *a robotikában*: felelősség a robotok és a mesterséges intelligenciaprogramok tevékenységéért, a szociális és a humanoid robotok fejlesztése és használata kapcsán felmerülő etikai témakörök, a pilóta nélküli légi járművekhez (drónok) kötődő problémák, a katonai alkalmazásokat, a technológiai szingularitást érintő etikai kérdéskörök (a mesterséges intelligencia veszélyei, az emberekre gyakorolt fenyegetettség stb.);

– *villamosmérnöki, gépészmérnöki és informatikai tudományok területén*: felelősség a személyi, társadalmi és környezeti területeken kifejlesztett programokért, rendszerekért és berendezésekért a biztonsági kockázatok elkerülése érdekében;

– *a nanotechnológiában*: egészségügyi és környezeti kockázatok, a nanomedicinával kapcsolatos etikai kérdések, adatvédelmi veszélyeztetettség (molekuláris megfigyelő és nyomkövető eszközök kifejlesztése) stb.;

– *az építőmérnöki tevékenységben*: az épített szerkezetek biztonsága és hasznossága, a területrendezés környezeti kérdései, a kulturális örökség elpusztításának kockázata stb.;

– *a környezetmérnöki tudományok területén*: a környezet- és klímavédelemmel kapcsolatos általános kérdések stb.

Az ezeken a területeken felmerülő kutatásetikai eseteket a hatályos jogszabályoknak megfelelően kell kezelni és megoldani, figyelembe véve a megfelelő kutatási magatartás európai szabályait és normáit a mérnöki kutatások és a technológiai fejlesztések terén.

V. A KUTATÁSI, VALAMINT A SZEMÉLYES ADATOK KEZELÉSE ÉS FELDOLGOZÁSA

A kutatási adatokat és eredményeket a hatályos jogszabályoknak megfelelően, korrekt és átlátható módon kell begyűjteni és feldolgozni, a kutatási tervben világosan megfogalmazott céllal használni és kezelni.

A kutatási adatok be nem jelentett, harmadik fél által történő felhasználása nem megengedett.

A kutatási adatok begyűjtését és feldolgozását követően, illetve a rendszerezésük után szükséges biztosítani az adatok védelmét a visszaélés, a lopás vagy az elvesztés elkerülése érdekében.

A Sapientia EMTE-n belül végzett kutatási projekteknek részletes leírást kell tartalmazniuk a begyűjtött adatok típusáról, beleértve a személyes adatokat is, meghatározva az adattárolás célját és időtartamát, archiválási módját, illetve védelmének biztosítását.

Az adatok harmadik fél általi felhasználásához vagy kereskedelmi forgalomba hozatalához a Szenátus Tudományos Bizottságának és az egyetem Vezetőtanácsának jóváhagyása szükséges.

A Sapientia EMTE személyes adatkezelőnek minősül a kutatásban alkalmazottak személyes adatait illetően; a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 2016/679. sz. EU-rendelet rendelkezéseinek megfelelően, illetve az alkalmazandó egyéb jogszabályok értelmében jár el.

A kezelt adatok típusai: személyazonossági, kapcsolattartási és anyakönyvi adatok: vezetéknév, keresztnév, lakcím, személyi igazolvány adatai, személyi szám, e-mail cím, telefonszám, az iskolázottsággal kapcsolatos adatok: megszerzett diplomák és bizonyítványok, nyelvi kompetenciák stb., pénzügyi adatok: bankszámlaszám, különböző kifizetések.

Ezeket az adatokat az egyetem a munkajog által általánosan és a felsőoktatás, illetve különösképpen a kutatás működésére vonatkozó szabályok által előírt törvényes kötelezettségeinek teljesítéséhez, valamint az alkalmazottak béreinek kifizetésére szolgáló finanszírozási szerződésekből eredő kötelezettségeinek teljesítéséhez, továbbá pedig intézményi statisztikák és jelentések elkészítéséhez használja.

A kutatási tevékenységekben részt vevő személyekre vonatkozó bármely adat kezelése, tárolása és védelmének biztosítása a természetes személyeknek a személyes adatok kezeléséről és védelméről, valamint az ilyen jellegű adatok szabad áramlásáról szóló 2016/679. sz. EU-rendelet előírásai alapján történik.

A természetes személyek közvetlen vagy közvetett azonosítását lehetővé tevő videókamerás felvételek készítése, rögzítése, tárolása, felhasználása, továbbítása, nyilvánosságra hozatala vagy bármely más módon történő felhasználása olyan személyes adatkezelési műveletnek számít, mely a természetes személyeknek a személyes adatok kezeléséről és védelméről, valamint az ilyen jellegű adatok szabad áramlásáról szóló 2016/679. sz. EU-rendelet előírásainak hatálya alá esik.

Videókamerás megfigyelés a törvényben meghatározott feltételeknek megfelelően, nyilvános vagy közhasználati helyeken, illetve nyílt terekben végezhető, beleértve a köz- vagy magántulajdonban lévő közforgalmi utakat is. A biztonsági videókamerákat jól látható helyeken kell elhelyezni. Tilos a rejtett videókamerás eszközök használata, kivéve a törvényben előírt helyzeteket. A személyes adatoknak a videókamerás megfigyelőrendszerek alkalmazásával történő felhasználására csak az érintett személy kifejezett és egyértelmű hozzájárulásával kerülhet sor.

A videókamerás megfigyelőrendszer révén gyűjtött adatok tárolási időtartamának meg kell felelnie az adatfeldolgozás céljának, és legfeljebb 30 nap lehet, kivéve a törvény által külön szabályozott helyzeteket vagy az alaposan indokolt eseteket. Az meghatározott időtartam lejártával a felvételeket – attól függően, hogy milyen adathordozón tárolták őket – törölni kell, vagy meg kell semmisíteni.

A személyes adatok videókamerás megfigyelőrendszerek általi feldolgozását, beleértve azok harmadik országba történő továbbítását is, a feldolgozás megkezdése előtt be kell jelenteni a Személyes Adatok Feldolgozásával Foglalkozó Nemzeti Felügyeleti Hatóságnál (Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal).

A kiskorúak személyes adatainak videókamerás megfigyeléssel történő feldolgozása, beleértve azok nyilvánosságra hozatalát, a törvényes képviselő kifejezett hozzájárulásával vagy az általa előírt helyzetekben, jogaik tiszteletben tartásával, előzetes tájékoztatást követően engedélyezett.

VI. A TUDOMÁNYOS KUTATÁS ETIKAI BIZOTTSÁGA (TKEB)

A Tudományos Kutatás Etikai Bizottsága (TKEB) az egyetem Chartájában is nevesített független testület, amelynek feladata az etikai elvek és értékek betartásának felügyelete, az egyetemen belül végzett kutatások megfelelő lebonyolításának biztosítása, valamint a bejelentett esetek kivizsgálása a belső, a hazai és a nemzetközi szabályozásoknak megfelelően.

A TKEB felépítésére és összetételére a Vezetőtanács tesz javaslatot, és a Szenátus hagyja jóvá hároméves időtartamra.

Az 1/2011. sz. Törvény – Nemzeti Oktatási Törvény, az utólagos módosításokkal – 306. cikkelyének 2. bekezdésében említett tisztségeket betöltő személyek nem lehetnek a bizottság tagjai.

A TKEB közvetlenül együtt dolgozik a tudományos rektorhelyetttel, aki felelős az egyetem keretében zajló kutatások minőségéért.

A bizottság 5 tagból áll:

- három egyetemi oktató a karok, illetve az intézmény kutatási profilját adó tudományterületek képviselőiben, az egyetemi szakterületek és szakirányok jegyzéke szerint;
- a titkár, aki megszervezi a bizottság munkáját, és felelős a nyilvántartás vezetéséért, valamint a bizottság munkájával és döntéseivel kapcsolatos tájékoztatásért;
- a hallgatók képviselője.

A bizottság elnökét, aki a TKEB operatív irányításáért felel, a bizottság tagjai szavazással választják meg 3 éves mandátumra.

A Tudományos Kutatási Etikai Bizottság fő feladatai a következők:

- az akadémiai közösségben képviseli a tudományos kutatással kapcsolatos etikai elveket, értékeket és helyes gyakorlatokat;
- kivizsgálja a bejelentett vagy észlelt panaszokat, etikai kihágásokat;
- jelentéseket készít a bejelentett vagy észlelt ügyekről, és ezt továbbítja az Egyetemi Etikai Bizottsághoz, valamint a Vezetőtanácshoz;
- adott ügyekhez kapcsolódóan javaslatot tesz a törvény által előírt fegyelmi szankciók valamelyikének alkalmazására/mellőzésére;

- éves jelentést készít a kutatási tevékenységek etikai szabályainak betartásáról, amelyet a Vezetőtanács és a Szenátus elé terjeszt;
- kezdeményezi és javaslatokat tesz jelen kódex esetleges módosításaira és kiegészítéseire;
- válaszol a bejelentett/észlelt ügy előterjesztőjének, és az 1/2011. sz. Nemzeti Oktatási Törvény 309. cikkelyének rendelkezései szerint közli a vizsgálat eredményét.

Az egyetem akadémiai közösségének bármely tagja, vagy a közösségen kívül bárki fordulhat az TKEB-hez, kutatás vagy publikálás során elkövetett etikai vétségekkel kapcsolatban.

A bizottság az előterjesztő személyazonosságát bizalmasan kezeli.

A panaszokat az egyetem titkárságához írásban kell benyújtani. Az előterjesztést követően a bizottság az egyetem Etikai Kódexében,³ valamint a hatályos jogszabályokban meghatározott szabályoknak és előírásoknak megfelelően vizsgálati eljárást indít.

Bármely összeférhetetlenséget az eljárás megkezdése előtt be kell jelenteni.

A bizottság köteles a panasz előterjesztőjének 30 napon belül választ adni.

A kutatás etikai alapelveinek megszegésével vádolt személyeket a TKEB teljeskörűen tájékoztatja a vádokról, akik – méltányos eljárás keretében – lehetőséget kapnak arra, hogy ezekre válaszoljanak, valamint bizonyítékokat és ellenbizonyítékokat nyújtsanak be a bizottsághoz.

Bármely személy, akit kutatásetikai vétséggel gyanúsítanak, ártatlannak tekintendő, amíg vétkessége be nem bizonyosodik.

Azokkal a személyekkel szemben, akik esetében a kihágás vádja bebizonyosodik, a hatályos jogszabályoknak megfelelően a jogsértés súlyosságával arányos intézkedéseket kell hozni. Megfelelő helyreállító intézkedésekre akkor is sor kerül, ha a kutatókat a bizottság felmenti a kihágás vádja alól.

A Nemzeti Oktatási Törvény értelmében az oktató és kutató személyzetre alkalmazható fegyelmi szankciók a következők:

- a. írásbeli figyelmeztetés;
- b. a fizetés és, adott esetben, a vezetői pótlék megvonása;
- c. a magasabb oktatói vagy vezetői státus elérésére kiírt pályázatra való jelentkezés, illetve doktori, mesteri vagy licenzvizsgák vizsgáztató bizottságában való részvétel megtiltása egy bizonyos időtartamra
- d. vezetői státusból való menesztés;
- e. a munkaszerződés fegyelmi vétség miatti felbontása a törvény előírásai szerint.

Fellebbezést az egyetem titkárságán lehet benyújtani a döntésről való kiértékeléstől számított 2 munkanapon belül.

³ <https://tinyurl.com/4a3ek6ac>

VII. A BIOETIKAI BIZOTTSÁG (BB)

A Bioetikai Bizottság (BB) a TKEB keretén belül a Vezetőtanács által kinevezett és a Szenátus által jóváhagyott albizottság, amely *az emberi/állati szervezetet érintő, illetve a környezetvédelmi kutatásokkal kapcsolatban saját hatáskörrel rendelkezik*, és azoknak a hazai és nemzetközi jogszabályoknak megfelelően jár el, amelyeket a jelen kódex is hivatkozik.

A bizottság 3 olyan egyetemi tanárból áll, akik bioetikai vonatkozású kutatások etikai magatartási szempontjainak vizsgálatához szükséges képesítéssel és tapasztalattal rendelkeznek.

A bizottság elnökét a tagok szavazással választják, 3 éves időtartamra.

A Bioetikai Bizottság az adott szakterület helyes gyakorlataira vonatkozó normáinak, valamint a jogszabályi előírásoknak megfelelően végzi tevékenységét, és a következő fő feladatokat látja el:

1. a bioetikai vonatkozású kutatások jóváhagyása;
2. az ezen területen elkövetett, bejelentett vagy észlelt kihágások kivizsgálása és megoldási javaslatok megfogalmazása.

VII.1. A bioetikai vonatkozású tudományos kutatások jóváhagyása

A Bioetikai Bizottság a projektvezető által az 1., 2., 3. és 4. mellékletek szerint benyújtott kérelem alapján kezdi meg az értékelési eljárást, amelyhez csatolni kell a kapcsolódó dokumentációt.⁴

A bizottság részéről a kutatási projektek ellenőrzése a következő szempontok figyelembevételével történik:

a.1. az emberi alanyok védelme, az alábbiak tekintetében:

- a) emberi biológiai minták felhasználása;
- b) személyes adatok felhasználása biobankok számára, beleértve a génbankokat is;
- c) hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozó személyek klinikai vizsgálatokban való felhasználása;
- d) a személyes adatok védelme.

a.2. az állatok védelme, beleértve a genetikailag módosított állatokat és nem emberi főemlősöket is

Az értékelés a következő feltételek ellenőrzéséből áll:

- a) a projekt tudományos vagy oktatási szempontból indokolt, vagy jogszabály írja elő;
- b) a projekt céljai indokolják, vagy nem indokolják az állatok/nem emberi főemlősök felhasználását;

⁴ Ezen jóváhagyási eljárás olyan esetekre is kiterjed, amikor a Sapientia EMTE partnerintézményként más egyetemekkel/tudományos intézményekkel közösen vesz részt bioetikai vonatkozású kutatási projektben.

- c) a projektet úgy tervezték meg, hogy az eljárásokat a lehető legkedvezőbb módon és a tudományos célokra felhasznált állatok védelméről szóló 2010/63/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvben előírt szabványoknak szigorúan megfelelő biztonsági feltételek mellett lehessen elvégezni;

a.3. környezetvédelem, különös tekintettel az alábbiakkal kapcsolatos alapelvekre:

- a) a biodiverzitás megőrzése;
- b) a szennyezéssel kapcsolatos óvintézkedések és megelőzés;
- c) a szennyezés okozta károk helyreállítása.

A felsorolt értékelési kritériumok olyan kockázatkezelési eszközök, amelyeket azokban az esetekben lehet alkalmazni, amikor bizonytalanság áll fenn az emberi egészségre, az állatok jólétére vagy a környezetre jelentett veszélyeztetettséget illetően.

A projektben a hatályos rendeleteknek és jogszabályoknak való megfelelést kifejezetten meg kell állapítani. Ugyanakkor a projekt záradékának tartalmaznia kell a vizsgálatban résztvevők jogainak, biztonságának és kényelmének a garantálását, valamint a nyilvánossággal szembeni védelmet.

A Bioetikai Bizottság a következő kritériumok alapján fogalmazza meg az értékelést: 1) a vizsgálati protokoll; 2) a kutatás lebonyolításához szükséges adottságok/feltételek minősége; 3) a vizsgálatban résztvevők tájékoztatására alkalmazott módszerek és dokumentumok; 4) a kutatócsoport tagjainak szakmai felkészültsége.

A bizottságnak jogában áll:

- kiegészítő információkat és dokumentumokat bekérni, amennyiben úgy ítéli meg, hogy azok hozzájárulnak a jobb megértéshez az alanyok védelme, jogai, biztonsága és/vagy kényelme, az állatok vagy a környezet megóvása tekintetében;
- az egyes kutatásokra vonatkozóan különböző időközönként újraértékelést kezdeményezni; ezek gyakoriságát a vizsgálati protokoll, valamint a vizsgálatba bevont alanyokat/állatokat/környezetet érintő kockázat mértéke határozza meg;
- egy korábbi jóváhagyás visszavonását/felfüggesztését kérni, amennyiben új információk/adatok/szabályozások merülnek fel a vizsgált terület általános tudományos összefüggéseivel kapcsolatban, és amelyek előre nem látott, eredetileg nem azonosított kutatásetikai kérdéseket vethetnek fel.

A projektértékelési folyamat pártatlan és átlátható kell legyen, biztosítva a szellemi tulajdonjogokat és az információk bizalmas kezelését.

A Bioetikai Bizottság a teljes dokumentáció kézhezvételétől számított legfeljebb 30 naptári napon belül köteles írásban határozatot hozni a jóváhagyásra benyújtott kérelmekről.

A bizottság állásfoglalása a következő kategóriák valamelyikébe tartozhat:

- a) jóváhagyva;
- b) módosítások vagy kiegészítések szükségesek a jóváhagyáshoz;
- c) elutasítva (részletes indoklással).

A kérelmező – a kutatási projekt vezetője – köteles jelenteni a bizottságnak a kutatás/vizsgálat lefolytatását érintő bármely változtatást.

A későbbi módosításokat a bizottságnak jóvá kell hagynia.

A Bioetikai Bizottság állásfoglalását a Tudományos Kutatás Etikai Bizottsága (TKEB) elé terjeszti, amely jóváhagyja a kutatás megkezdését. A hatályos jogszabályok megszegése esetén a bizottságnak jogában áll a jóváhagyást visszavonni.

VII.2. A tudományos kutatásban elkövetett, bioetikai vonatkozású kihágások vizsgálata és megoldási javaslatok megfogalmazása

A Bioetikai Bizottság a TKEB keretében működik. Következésképpen minden olyan beadványt, amely a tudományos kutatás etikai elveitől és a helyes gyakorlattól való eltéréssel kapcsolatos, először a TKEB-hoz kell benyújtani, amely a bioetikai következmények megállapítása után az ügyet szakmai értékelés céljából a BB-hoz irányítja.

A BB feladata:

- az ügy kivizsgálása a jelen szabályzatban meghatározott elvek, értékek és eljárások tiszteletben tartásával, valamint a hatályos jogszabályok figyelembevételével;
- jelentés készítése, amely tartalmazza: az eset részletes leírását, a vizsgálati eljárást, illetve ennek eredményeit a kapcsolódó dokumentációval együtt;
- a BB megoldási javaslata.

A BB-nak a vizsgálat lebonyolítására és a bizottsági jelentés elkészítésére 30 nap áll rendelkezésére.

Alaposan indokolt esetben a bizottságnak joga van a vizsgálatba független szakértőket bevonni.

A jelentést jóváhagyásra a Tudományos Kutatás Etikai Bizottsághoz, valamint a Vezetőtanácshoz kell benyújtani. A TKEB a határozatot a Vezetőtanács jóváhagyását követő 3 napon belül közli a felekkel.

VIII. EGYÉB RENDELKEZÉSEK

Jelen etikai kódex a kutatási és fejlesztési tevékenységek helyes magatartási szabályait előíró törvények vagy jogszabályok kihirdetését követő legfeljebb 60 napon belül, illetve szükség szerint az egyetem belső szabályzatainak elfogadására vonatkozó eljárásoknak megfelelően kiegészítendő a módosított és/vagy aktualizált jogszabályi rendelkezésekkel.

REKTOR,
dr. Tonk Márton
egyetemi tanár

Ellenjegyző,

Zsigmond Erika jogtanácsos